

INHOUD

Voorwoord 9
door Jaap Scholten

Te licht bevonden 19

Verantwoording van de vertaalster 465

SITUATIE VAN ROND 1905

VOORWOORD

Familiealbum van ‘het Versailles van Transsylvanië’

Jaap Scholten

De Bánffy-familie kent baronnen en graven. Van de baronnentak zijn er nog velen. De graventak is zo goed als uitgestorven. De beroemdste zoon van deze tak en de laatste mannelijke naamdrager was graaf Miklós Bánffy de Losoncz (1873-1950). Het is verbazingwekkend dat over Miklós Bánffy nog altijd geen biografie is verschenen. (Bánffy schreef wel een autobiografie over zijn tijd in de politiek: *The Phoenix Land*.) Ik kan mij nauwelijks een interessantere figuur voorstellen om de tragische ondergang van Hongarije, van het ontstaan van de Hongaars-Oostenrijkse Dubbelmonarchie tot de komst van de Sovjet-Russen en het communisme, te illustreren. Een verzachtende omstandigheid is dat er vandaag de dag weinig mensen zijn die van zoveel markten thuis zijn als Bánffy.

Miklós Bánffy was een *Renaissance man*: parlamentslid, directeur van de Hongaarse Staatstheaters (1913-1918), intendant van de Boedapester opera en in die positie kansen biedend aan aanstootgevend talent als Béla Bartok. Bánffy was artdirecteur van de kroning van de laatste Hongaarse koning Karl Habsburg (1916), minister van Buitenlandse Zaken van Hongarije (1921-1922), banneling in Den Haag. Hij was mecenas van de kunsten, medeoprichter en hoofdredacteur van het literaire blad *Erdélyi Helikon*, actief in de protestantse kerk en in de vrijmetselarij en tevens fervent voorvechter van een multi-etnisch Transsylvanië. Bánffy was kundig op het gebied van paarden, landbouw, bosbouw, de natuur en de jacht. Hij kon prachtig tekenen – tijdens zijn ballingschap in Den Haag hield hij zich in leven met het portretteren van Haagse dochters –, hij ontwierp decors en kleding voor de Hongaarse opera. Maar boven alles was hij schrijver. Miklós Bánffy schreef enkele toneelstukken, korte verhalen, en drie romans, tezamen *De Transsylvaanse trilogie*, die hem de benaming de Transsylvaanse Tolstoj bezorgde.

Daarnaast moest Miklós vanaf de dood van zijn vader hoeden over de bezittingen van de Bánffy's, die de grootste grootgrondbezitters waren in Transsylvanië. Bij Bonchida behoorden dertigduizend hectaren en dan waren er nog verscheidene verspreid liggende bossen en landgoedjes. (Na een te wilde Boedapester episode van drank en casinobezoek werd Miklós Bánffy door zijn vader verbannen naar een van die afgelegen Bánffy-land-

goederen om tot zichzelf te komen.) De Bánffy's bezaten stadspaleizen in Kolozsvár en in Boedapest en verder was er Bonchida, het werkelijk immense landhuis van de familie, ook wel bekend als 'het Versailles van Transsylvanië', ten oosten van Kolozsvár. Het zorg dragen voor al deze bezittingen was op zich al een dagtaak.

Bonchida werd in de Tweede Wereldoorlog door de nazi's gevorderd en in gebruik genomen als veldhospitaal. Toen die weer vertrokken, voor het naderende Sovjetleger uit, laadden ze alles van waarde in zeventien vrachtauto's en staken het huis met behulp van explosieven in brand. Ze gingen met Duitse grondigheid te werk. De nazi's wensten wraak te nemen op Bánffy vanwege zijn poging op het hoogste niveau Hongarije, samen met Roemenië, de zijde van de geallieerden te laten kiezen. De colonne Duitse vrachtauto's werd westwaarts vluchtend gebombardeerd door Engelse vliegtuigen waarbij alle Bánffy-schatten vernietigd werden. Vervolgens confisqueerden de Roemeense communisten dat wat er van Bonchida over was en werd voor een speelfilm in de jaren zeventig het landhuis met dynamiet opnieuw opgeblazen. Wat er restte was een ruïne.

In de 'aristocratenwijk' van Boedapest, op de Reviczkystraat 5, ligt het stadspaleis van de familie Bánffy. De wijk ligt aan de Pestzijde, rondom het Nationale Museum. Op een steenworp afstand van het Bánffy-stadspaleis woont een vriend van mij, Tamás Barcsay, historicus. Op de eerste verdieping, met uitzicht op het museum en museumpark, naast een jazzclub die sinds kort, uit geldgebrek, niet alleen meer een podium biedt voor jazz,

maar – tot Tamás' spijt – ook voor folk, hardrock en speedmetal. Het is een oud neoclassicistisch pand met een grote poort waar een vierspan door naar binnen zou kunnen galopperen, een brede gang, met daarachter een rechthoekige binnenplaats.

Tamás woont op de piano nobile met hoge plafonds, hoge ramen en een balkon. De uitpuilende boekenkasten, de etsen en de portretten aan de muur, de ranke poten van de tafels, geven je het gevoel een huis met historie te betreden. En dat klopt. Zeven eeuwen geleden bekleedden de Barcsays al de leidinggevende posities in Transsylvanië. Een van zijn voorvaderen werd gekozen tot prins van Transsylvanië.

Tamás is een uitermate bescheiden mens, hem zul je daar nooit over horen, hooguit ontwaar je een miniem glimlachje rond zijn mond als tijdens een diner iemand hoog opgeeft over de eigen antecedenten. De grootmoeder van Tamás, bij wie hij opgroeide tijdens het communisme, is Katherine Bánffy (1871-1974), de twee jaar oudere zus van Miklós.

Het lijkt erop dat alles wat aan de plundering van Bonchida wist te ontkomen op magische wijze in dit appartement is terechtgekomen. Ik ben bij Tamás omdat hij vertelde dat hij wat foto's van Bonchida heeft en weet dat mij dat interesseert.

Op mijn tochten door Transsylvanië heb ik Bonchida en Kolozsvár (nu Cluj Napoca geheten) regelmatig bezocht, en ook het familiegraf van de Bánffy's op de Házsongárd-begraafplaats in Kolozsvár. En natuurlijk het graf van baronesse Carola Bornemissza, discreet gelegen buiten het hek van het Bánffy-familiegraf, maar wel zo nabij dat de geliefden met elkaar zouden hebben kunnen fluisteren. Carola was Miklós Bánffy's grote liefde, helaas voor hem was zij met een ander getrouwd.

Tamás overhandigt me een serie enveloppen, zwiingend als een zigeunerin die tarotkaarten uitdeelt. In nauwgezet handschrift staat erop wat de inhoud is. Series zwart-witfoto's, de meeste van de Barcsay-familie. Ze zijn prachtig, maar dit is niet wat ik zoek. Dan legt hij enkele enveloppen met foto's van zijn grootmoeder, Katherine Bánffy (1871-1974), voor me neer. En van zijn overgrootvader, György Bánffy, in 1898 bij de millenniumviering in Boedapest, het duizendjarig bestaan van het koninkrijk Hongarije, zo nabij maar tegelijk zo ver weg. De overgrootvader van Tamás in *díszmagyar*, het exotische ceremoniële uniform van de Hongaarse upperclass; met een stug luipaardvel nonchalant over de linkerschouder geslagen (die de schouder tijdens het gevecht met sabel bescherming moest bieden), rondom zijn paard vier huzaren van eigen huis.

Tamás heeft nog iets. Hij loopt naar de kamer en suite, en komt terug met een groot boek, dat hij voor me op tafel legt. 'Dit is het fotoboek

En er is nog iets van gerechtigheid: bij mijn laatste ontmoeting vertelt Tamás dat hij eindelijk samen met de Ierse schrijver Michael O'Sullivan is begonnen aan een biografie van zijn oudoom, met de titel *The Inconvenient Grand Seigneur*.

Te licht bevonden

Met vurige letters stond reeds het eerste woord op de muur van het koninklijk paleis geschreven: 'Geteld, geteld...'

Zij zagen het echter niet, en riepen in hun grote dronkenschap om de zilveren en gouden vaten die door hun voorvaderen uit de tempel van het huis Gods geroofd waren.

Toen bracht men de vaten, en zij dronken daaruit en raakten beschonken.

En zij vergrepen zich aan het geroofde ²goed, elkaar beschimpend en besmadend omwille van hun bronzen, houten, stenen en aardewerken goden.

De vurige hand schreef echter verder op de muur van het paleis. Het tweede woord luidde: '... Gewogen en te licht bevonden...'